postmottak@kud.dep.no

Deres ref.: 16/1857

Oslo, 1. september 2016

Høringssvar – forslag til ny åndsverklov

Vi vil med dette takke for at vi får anledning til å komme med innspill til den nye åndsverkloven.

Innledningsvis vil vi berømme departementet for det som synes som et veldig godt og grundig arbeid med den nye loven og med et oversiktlig høringsnotat. Vi vil også bemerke at vi synes nyordet «opphaver» er et godt og dekkende ord og vi anbefaler at det brukes i den nye loven.

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere er en organisasjon med nærmere 350 medlemmer som alle er forfattere av bøker for barn- og unge. Vi er medlem av Kopinor, Norwaco og Kunstnernettverket og vil derfor vise til disses høringssvar og slutte oss til dem. I tillegg vil vi gjerne ta opp nedenstående punkter for egen organisasjons del.

Til punkt 5.13 i høringsdokumentet (s. 157 ff):

Samleverk i undervisning

At det i det hele tatt eksisterer en tvangsadgang til å bruke tekster i skolebøker oppleves som et overgrep av enkelte forfattere. Som skjønnlitterær forfatter vil man gjerne selv ha full kontroll over hvordan tekster blir benyttet og formidlet. Skjønnlitterære verk er skrevet i en sammenheng og det å ta en tekst, eller deler av en tekst, ut av denne sammenhengen for å bruke den i skolebøker, kan oppleves som uheldig og negativt for forfatteren. Dagens §18 gir ikke forfatteren mulighet til å klage på eller å nekte bruk i skolebokantologier. Det skal riktignok nevnes at mange forlag ber om tillatelse og ikke publiserer tekster hvis forfatteren setter seg i mot det. Men lovens bestemmelse er i dag tydelig på at adgangen er der og at den kan benyttes.

I dagens §18 heter det at «mindre deler av litterære (verk)» kan gjengis, uten at det det defineres hva som er mindre deler. Dermed blir det opp til forlagene å bestemme hvor mye

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere
Postboks 261 Sentrum, 0103 OSLO
Tlf: 22 47 85 70, Faks: 22 42 53 58
sekretariat@nbuforfattere.no
http://www.nbuforfattere.no

som kan hentes fra et utgitt verk. I bøker der illustrasjon, layout og tekst er en udelelig helhet, får det til tider uønskede konsekvenser når utdrag blir benyttet.

Dagens lovtekst har med en setning om at opphavsmannen har krav på vederlag (som bestemt i § 35 i dagens åvl).

I høringen vises det i pkt. 5.13.3 til et innspill fra Den norske Forleggerforening, som påpeker at dagens bestemmelse har en avgrensing mot gjengivelse i maskinlesbar form. Forleggerforeningen ønsker at også «digitale» lærebokantologier bør omfattes av samme unntak fra eneretten som den som i dag gjelder for papirbøker, i det de mener at det kan begrunnes på samme måte som begrunnelsen for unntaket for papirbøker. I pkt 5.13.4 ber departementet om tilbakemelding på dette punket.

Vi viser til problemene med en tvangslisens generelt, som vi har nevnt ovenfor, og mener at disse problemene vil bli ytterligere forsterket ved en eventuell digital bruk. I departementets formulering heter det at «Bestemmelsen gjelder bare på det analoge området ...». Vi antar at ordet «analoge» her er brukt feil, i det «analoge» viser til elektronisk signalbearbeiding og at det man mener er i trykt format som motsetning til elektronisk lesbart. Vårt svar bygger på denne antagelsen.

Vi vil anbefale at åvl. pr i dag ikke endres på dette punktet og at dagens formulering «Bestemmelsene gir ikke rett til gjengivelse i maskinlesbar form» beholdes. Vi vil nevne disse punktene som argumenter mot en endring av loven:

1. Opphaver har etter dagens lov krav på vederlag. Vederlag for bruk i trykt format lar seg beregne etter størrelser som antall sider (som den opprinnelige teksten utgjorde) og antall trykte eksemplarer av den publiserte skolebokantologien. Skal tekstene også brukes i digitale læreverk, vil det ikke være mulig å beregne «opplag». Når det gjelder trykte skolebøker, er det normalt at hvert skolebarn får utlevert ett eksemplar av boka, at bøkene brukes om igjen neste skoleår og at de har en viss levetid. For digitalt publiserte tekster vil ikke slike begrensinger være tilstede. Man kan ikke måle hvor mange barn som får tilgang til teksten og den vil aldri bli fysisk slitt. Størrelser som utbredelse og levetid kan derfor ikke regnes med i beregning av vederlag jfr. § 35. Eventuelle sjablongbestemmelser om størrelse på vederlag også for digital bruk, knyttet til antall utgitte papireksemplarer (for eksempel hvis det blir bestemt at for hvert solgte papireksemplar også finnes 0,2 digitale lisenser) vil, etter vårt syn, være lite realistiske eller hensiktsmessige.

2. Opphavers råderett over egen tekst vil bli mindre ved digital bruk og vi mener derfor at det må eksistere en absolutt rett til å si nei til slik bruk. Den eneste muligheten for det, om tvangslisensen for skolebokantologier skal bestå, er å ikke inkludere maskinlesbare formater. Det kan, som nevnt overfor, være ulike grunner til at en forfatter eller illustratør ønsker at verket ikke skal utgis digitalt, alt fra overbevisningsgrunner til frykt for at verkets egenart ikke blir ivaretatt om det skal kunne leses på en datamaskin eller mobiltelefon. I en del bøker er ikke bare den løpende teksten, men også typografi, layout, illustrasjoner, mellomrom og sideskift vesentlige for teksten. Et krav fra opphaveren om å ivareta dette kan bli ødelagt av

ønsket om å bruke tvangsprinsippet også for elektroniske utgivelser. Etter vårt syn kan også slik bruk, i visse tilfeller, bryte med bestemmelsen i §3 i dagens åvl.

3. Mulighet for uønsket spredning av verket. Selv om skolebokantologier i digital form kanskje er tenkt for lukkede plattformer, hvor den enkelte bruker må logge seg inn, vet vi av erfaring at verk som allerede finnes i en maskinlesbar form lett kan bli kopiert og spredd videre. Ikke alle opphavere ønsker å gi denne muligheten for sine verk. En tvangsbruk av verk digitalt kan oppleves som et overgrep og enkelte forfattere vil være svært negative til at deres verk, etter å ha blitt digitalisert uten deres samtykke, kan leve for evig tid i fora og sammenhenger de ikke ønsker.
4. Vi antar at det vil være få forfattere som, etter å ha blitt forespurt og forelagt en akseptabel avtale, vil takke nei til en digital utgivelse om teksten allerede er bestemt brukt i trykket form. Slik vi ser det vil det ikke ha særlige praktiske konsekvenser for en forlegger om bestemmelsen om maskinlesbar form blir stående i §18 (§4-18 i forslaget til ny lov). Men for dem som ikke ønsker å få verket sitt brukt på den måten Forleggerforeningen ønsker, vil det få store konsekvenser om paragrafen blir endret.

Til punkt 6.2 i høringsdokumentet (s. 240 ff):

Forlagsavtaler

Vi synes at en bestemmelse om forlagsavtaler også må være en del av den nye åndsverkloven og heller utvides enn å innskrenkes. Det vises i høringsnotatet til at normalkontrakter for en stor del dekker de avtalemessige forholdene dagens §39e er ment å regulere. Det er selvsagt tilfelle, men vi mener at en lovbestemmelse likevel er nødvendig, da mange forlag ikke tilbyr de normalkontraktene som er fremforhandlet mellom vår forening og Forleggerforeningen. Nye tider gir nye måter for publisering og nye forlag dukker opp. Ofte forsvinner de raskt igjen også. Vår erfaring er at nye og mindre forlag, som ikke er medlemmer av forleggerforeningen, ikke ønsker å forholde seg til normalkontrakter i det hele tatt, at de ikke ønsker skriftlige avtaler eller at de bruker deler av normalkontrakter og endrer andre deler til sin (forleggers) gunst. Det er derfor, etter vårt syn, viktig at de prinsippene som finnes i dagens §39e videreføres i den nye åvl.

Vår forening ønsker også at departementet vurderer å fjerne begrensingene i §39es siste ledd, som gjelder oversettelser og illustrasjoner til verk som ellers er omfattet av forlagsavtalen.

Til punkt 6.3 i høringsdokumentet (s. 242 ff):

Spesialitetsprinsippet

Vår forening har ved flere anledninger opplevd at medlemmers litterære verk har blitt benyttet urettmessig etter at avtaler om dramatisering etc. har blitt inngått. Vi har også erfart at store, internasjonale konsern presenterer «kontrakter» som er så omfattende og innfløkte at det umulig å forstå konsekvensene av alle formuleringene. Resultatet har blitt at selskapet som hadde filmrettigheter eller lignende også produserer, markedsfører og selger

produkter som vårt medlem ikke ønsker å bli forbundet med. Vi tror derfor at en styrking av dagens §39a i ny åvl vil kunne beskytte forfattere mot uønsket utnyttelse av litterære verk ved at bevisbyrden ligger hos erverver og ved at tolking skal skje til opphavers fordel.

Til punkt 5.11 i høringsdokumentet (s. 150 ff):

Eksemplarfremstilling

Vår organisasjon er veldig glad for at det, gjennom åvl, er mulig å fremstille tilrettelagte eksemplarer av bøker for dem som ikke kan lese bøkene på vanlig måte. Vi vil likevel peke på noen momenter som vi synes skal vurderes før den nye loven blir vedtatt.

Det vil knapt være mulig å formulere bestemmelser som vil kunne dekke alle teknologiske nyvinninger som måtte komme og som vil gjøre hverdagen til mennesker med nedsatt funksjonsevne lettere. Samtidig ser vi at nye tilgjengeliggjøringsmetoder gjør det vanskeligere å avgrense bruken og hindre uønsket spredning. Vi er kjent med at bibliotek for blinde- og svaksynte sender lydbøker til sine lånere på cd-plate i det særskilte «Daisy» formatet og at disse lydbøkene ikke skal returneres etter bruk. Tidligere var det slik at Daisyformatet krevde en særlig avspillingsmaskin. Nå har programvare for avspilling på ordinære datamaskiner vært tilgjengelig i mange år og vi ser ikke bort fra at lydbøker i dette formatet også blir brukt av andre enn dem de er ment for.

Vi vil likevel anta at de fleste som er berettiget til å låne lydbøker fra særskilte bibliotek bruker strømme- eller nedlastingstjenester. Etter det vi kjenner til, er det liten kontroll med hvem som faktisk laster ned lydbøker på denne måten.

Vi vil også benytte anledningen til å ta opp hvem som kan låne bøker. At blinde og svaksynte, som er registrert i Norges Blindeforbund, ikke trenger dokumentasjon for sitt lånebehov synes vi er en selvfølge. Men i tillegg til disse kan mennesker med svekket syn, dysleksi og andre lesevansker, ADHD med konsentrasjonsvansker, problemer med å holde en bok og kognitive utfordringer og språkvansker på grunn av sykdom eller skade være berettiget til å låne lydbøker fra Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek. For å oppnå en slik lånerett kreves en erklæring fra lærer (i grunn- eller videregående skole), PPT-ansatt, logoped, lege, sykepleier, ergoterapeut, optiker, øyelege, synspedagog, synskontakt eller annen relevant fagperson. I tillegg til disse gruppene kan ansatte i ordinære bibliotek, på skoler og «andre institusjoner» låne bøker via lyd- og blindeskriftbibliotekets strømmetjeneste.

Tall vi har fått tilgang til viser at mindre enn 40% av brukerne av disse tjenestene er personer med synshemming.

NBU vil derfor benytte anledningen til å be departementet vurdere om lovverket i dagens §§17, 17a og 17b bør gis en mer nøyaktig presisering i den nye åvl og om det bør komme særskilte bestemmelser for bruk av ikke-synshemmede. Vi vil peke på at nye, digitale løsninger i dag gjør det mulig å benytte standardiserte valg og tjenester for å lette lesning og at behovet for særskilt tilrettelagt lydbøker nok vil være langt mindre enn tidligere. Vi ber også om en vurdering av sikkerheten for opphavers verk ved utlån/strømming av lydbøker gjennom de løsningene lyd- og blindeskriftbibliotek benytter i dag samt en vurdering av

hvem som skal kunne innstille for og godkjenne bruk av lydbøker gjennom institusjoner som lyd- og blindeskriftbibliotek.

Til punkt 5.4.3.6 i høringsdokumentet (s. 130 ff):

Privatkopieringsvederlag

Vi støtter innspillene fra BONO og NFF om at kompensasjonsordningen for privatkopiering også bør gjelde litterære og visuelle verk. Vi mener derfor at lovgivingen omkring dette i størst mulig grad bør gis en ordlyd som er medie- og teknologinøytral. Lydbøker er i dag omfattet av privatkopieringsvederlag til individuell opphaver mens e-bøker og applikasjoner ikke er det. Vi vil samtidig sterkt understreke at vi mener at en eventuell utvidelse av lovens omfang ikke må gå ut over de økonomiske midlene som i dag finnes til privatkopieringsvederlag.

Vennlig hilsen

Bjørn Ingvaldsen

For Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere

Bjørn Ingvaldsen

Leder